

KONKURRENCE- OG FORBRUGERSTYRELSEN

KFST – uafhængig konkurrencemyndighed

VELFUNDERENDE MARKEDER

NR 36 | 2020

PRISKURANTER I BYGGE- OG ANLÆGSSEKTOREN KAN SVÆKKE KONKURRENCEN MELLEM VIRKSOMHEDER

Når arbejdsmarkedets parter på bygge- og anlægsområdet forhandler kollektive overenskomster, forhandler de samtidig prislister for de enkelte faggruppers akkordarbejder; de såkaldte priskuranter.

Brug af akkordløn kan i almindelighed bidrage til at øge produktiviteten, fordi den udførende håndværker tilskyndes til at arbejde mere effektivt.

En analyse fra Incentive peger imidlertid på, at aftaler om en fast akkordløn for at udføre en bestemt opgavetype, som gælder for et helt fag (en såkaldt priskurant), kan hæmme priskonkurrencen mellem virksomhederne i faget samt innovation og produktivitet. Det kan potentielt være til skade for forbrugerne, sammenlignet med en situation, hvor

akkorden alene bestemmes lokalt på den enkelte arbejdsplads og for den enkelte opgave. Analysen peger endvidere på, at de mulige negative effekter fra priskurantsystemet kan dæmpes, hvis priskuranterne opdateres hyppigt, sådan som det bl.a. er forsøgt på el- området.

Læs den fulde artikel →

Bygge- og anlægssektoren spiller en væsentlig rolle i den danske økonomi, jf. boks 1. En effektiv konkurrence mellem virksomhederne kan understøtte udvikling og produktivitet i bygge- og anlægsbranchen.

Boks 1: Bygge- og anlægssektoren i hovedtal

Bygge- og anlægssektoren har 181.000 beskæftigede (4. kvartal 2019), og lønsummen udgjorde 67 mia. kr. i 2017. Det svarer til ca. 10 pct. af den samlede lønsum for private erhverv i 2017.

Omsætningen i den danske bygge- og anlægssektor var næsten 296 mia. kr. i 2019.

Kilde: Danmarks Statistikbank (REGN5, BYG1, FIKS11) og egne beregninger.

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har gennem en årrække arbejdet med at identificere og afhjælpe konkurrence- og forbrugermæssige udfordringer i bygge- og anlægssektoren. Det er bl.a. sket via håndhævelse af konkurrenceloven, analyser, samt information og vejledning af virksomheder og forbrugere.

I denne artikel sættes fokus på såkaldte priskuranter, dvs. aftaler om priser på løndelen af akkordarbejder, som gælder for et helt fag og dermed på tværs af konkurrerende virksomheder. Det konkluderes blandt andet, at mens akkorder i sig selv kan fremme effektiviteten, så kan priskuranter isoleret set have negative effekter på konkurrence, innovation og produktivitet. Effekternes størrelsesorden er vanskelig at vurdere, bl.a. fordi priskuranters indvirkning på prisdannelsen varierer på tværs af fag og opgaver.

Akkordløn kan fremme produktivitet

Aflønning efter akkord betyder, at den udførende håndværker får en fast betaling for at udføre en forudbestemt opgave, for eksempel for at lægge et 100 m² gulv, uanset hvor lang tid håndværkeren bruger på opgaven. Akkordløn er dermed knyttet til en specifik opgave, og timelønnen vil stige, jo hurtigere opgaven udføres. Det er i modsætning til tidløn, hvor medarbejderen får en fast timeløn eller månedsløn.

Brugen af akkordløn kan isoleret set øge produktiviteten. Det skyldes, at den udførende håndværker tilskyndes til at være effektiv - og øge produktiviteten - fordi timelønnen stiger, des hurtigere opgaven løses. Akkordløn kan især øge produktiviteten for opgaver, hvor arbejdslønnen (i forhold til materialeomkostningen) udgør en stor andel af den endelige pris.

Akkordløn er mest velegnet ved opgaver, hvor kvalitetskravene er veldefinerede og målbare. Desuden vil akkordløn flytte risikoen fx for forsinkelser samt fejl og mangler fra entreprenøren til den udførende håndværker, mens entreprenøren omvendt får sikkerhed for lønomkostningen ved den opgave, som udføres på akkord. Behovet for at entreprenøren overvåger arbejdet undervejs er derfor mindre.

Priskuranter er en aftale om samme akkordløn for bestemte opgaver på tværs af virksomheder

En priskurant (også kaldet "prislisten") er en meget detaljeret prisliste for et fags forskellige ydelser, som anvendes til at fastsætte akkordlønnen for opgaver på et fagområde. Priskuranten kan også indeholde en række tillæg afhængigt af opgavens karakter. I boks 2 er vist et eksempel på en priskurant inden for murerarbejde.

Boks 2: Eksempel fra priskurant for murerarbejde

Priskuranten for murerarbejde fastsætter bl.a. følgende for opsætning af almindelige fliser.

Flisearbejde pr. rum	Fliser i lim på oprettede vægge	
	Areal under 3 m2 flade	Areal under 5 m2 flade
Toilet/baderum villa-byggeri / rækkehuse	194,07	177,69
Industribyggeri	166,24	149,87
Køkken/bryggers uden opstillet inventar	229,30	212,91
Do med opstillet inventar	278,44	262,06
Produktionslokaler	143,3	127,74
Tillæg opsætning på gipsplade	8,19	

Kilde: Udsnit af "Forenklet Priskurant 2018 Murer", Fagligt Fælles Forbund.

Priskuranter er typisk fastsat efter den tid, som det forventes at tage for en håndværker at udføre den pågældende opgave. Den samlede akkordløn efter priskuranten (også kaldet "opmålt akkord") fastsættes således på baggrund af en præcis opmåling af arbejdets omfang og de enkelte opgaver i den konkrete byggesag.

Priskuranten aftales mellem arbejdsgivere og arbejdstagere i et fag som en del af de kollektive overenskomster. Akkordløn efter priskuranten betyder derfor, at alle udførende håndværkere inden for et fag, og dermed på tværs af konkurrerende virksomheder, aflønnes ens for en given opgave.

En analyse fra Incentive¹ og Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens samtaler² med organisationer i byggebranchen viser, at priskuranter bliver brugt i varierende omfang, og at det er begrænset, hvor ofte akkordløn i praksis fastsættes fuldstændigt efter priskuranten. Når akkordløn fastsættes efter priskuranten, er det oftest ved arbejdsopgaver, som er lette at måle og definere.

Oftentimes anvendes i stedet en slumpakkord (også kaldet "aftalt akkord"), hvor akkordlønnen forhandles lokalt mellem virksomheden og den enkelte håndværker (eller håndværkersjak) på baggrund af erfaringer med tilsvarende opgaver og byggesagens karakter - dvs. uden en egentlig opmåling efter priskuranten af de enkelte ydelser og aktiviteter, som opgaven består af. De priskuranter, som er aftalt kollektivt, kan imidlertid i større eller mindre grad være normerende for de slumpakkorder, som aftales lokalt.

Boks 3: Akkordløn kan aftales på flere måder

Der skelnes overordnet mellem to typer af akkordløn i byggebranchen; akkordløn efter priskuranten (også kaldet opmålt akkord) og slumpakkord (også kaldet aftalt akkord).

Den væsentligste forskel mellem akkordløn efter priskuranter og slumpakkord er, at priskuranter er aftalt som led i kollektive overenskomster, der gælder for et helt fag på tværs af konkurrerende virksomheder, mens slumpakkorder er individuelle og lokale aftaler mellem arbejdsgiver og arbejdstager.

Kilde: "Priskuranter i bygge- og anlægssektoren", Incentive (2015).

Priskuranter kan gøre det nemmere at afgive tilbud

Priskuranter kan gøre det lettere, og dermed billigere, for arbejdsgiverne/entreprenørerne at beregne tilbud til en kunde. Det skyldes, at priskuranten definerer arbejdslønnen for en række af delkomponenterne i akkordarbejdet.

Når omkostningerne til at beregne tilbud mindskes, kan det slå igennem i form af lavere priser til gavn for forbrugerne.

Priskuranter kan begrænse konkurrencen og hæmme innovation og produktivitet

Selv om akkordløn som udgangspunkt kan fremme produktiviteten, så kan aftaler om samme akkordløn i alle virksomhederne inden for et fag (dvs. priskuranter) omvendt begrænse konkurrencen og hæmme produktiviteten.

Priskuranter er en aftale mellem arbejdsmarkedets parter om løn for en bestemt opgave. Lønomsætningen ved en bestemt opgave er samtidig også et vigtigt element, der indgår, når virksomhederne fastsætter priser. Når konkurrerende virksomheder aftaler eller udveksler informationer om lønomsætninger, kan det medvirke til svagere konkurrence.

Det samme kan ske, når arbejdsmarkedets parter som led i overenskomstforhandlingerne aftaler priskuranten. Det svarer til at fastsætte en bestemt omkostning (inputpris), som vil gælde for en række konkurrerende virksomheder, da priskuranten giver virksomhederne de samme omkostninger til aflønning af håndværkere for en given opgave.

Hvis entreprenører har ens omkostninger til aflønning af håndværkere for en given opgave, kan det dæmpe konkurrencen, fordi entreprenørerne ikke har mulighed for eller tilskyndelse til at konkurrere på alle konkurrenceparametre.

Lønomsætninger udgør dog kun en del af den samlede pris på en byggesag. Prisen består også af omkostninger til materialer og administration samt af virksomhedens avance. Det er derfor kun en del af den samlede pris, der påvirkes, når der sker aflønning efter priskuranten. Jo større andel priskuranten udgør af den samlede pris, jo større normerende - og konkurrencebegrænsende - effekt må man forvente, at priskuranten kan have.

Derudover bidrager priskuranter til, at virksomhederne kan have viden om hinandens omkostninger til arbejdslønnen for en given arbejdsopgave. Priskuranten kan således bidrage til at reducere den uvished, der normalt er om konkurrenters prissætning, hvilket kan være til skade for konkurrencen på markedet.

Incentives analyse beskriver, at flere organisationer har givet udtryk for, at selv hvis akkorden ikke fastsættes direkte efter priskuranten, kan priskuranterne "fungere som en benchmark-pris" - det vil sige den lønomsætning som arbejdsgiver/arbejdstager læner sig op ad eller tager udgangspunkt i, når prisen på ydelsen fastlægges.³ Priskuranten kan således som nævnt være styrende for den akkordløn, der aftales ved opgavespecifikke forhandlinger mellem arbejdsgiver og arbejdstager (slumpakkord).

Incentive beskriver endvidere, at nogle virksomheder bruger priskuranterne, når virksomheder beregner tilbud på byggesager. Det vil sige, at selv hvis håndværkerne ikke aflønnes direkte efter priskuranten, så kan priskuranter potentielt have en normerende effekt på priserne på byggeopgaver.

¹ "Priskuranter i bygge- og anlægssektoren", Incentive (2015). Analysen findes på Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens hjemmeside og kan læses her (link: www.kfst.dk/media/2729/20160701-priskuranter-i-bygge-og-anlaegssektoren.pdf).

² Møde mellem Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen og BAT-kartellet, herunder repræsentanter fra de bagvedliggende organisationer, den 13. juni 2017.

³ "Priskuranter i bygge- og anlægssektoren", Incentive (2015). For tilsvarende beskrivelse af priskuranter som udgangspunkt for lokal forhandling af akkordaftaler, se "Akkordløn og produktivitet i den danske byggebranche", Copenhagen Economics (2004).

Priskuranter kan være svære at holde tidssvarende og hæmme brug af nye metoder, værktøjer og materialer

Priskuranter forhandles typisk i forbindelse med overenskomstforhandlingerne mellem arbejdsmarkedets parter, og priskuranterne bliver sjældent opdateret i løbet af en overenskomstperiode. Der har desuden været tilfælde, hvor der går flere overenskomstperioder, uden at priskuranten opdateres.

Hvis priskuranten ikke løbende opdateres og holdes tidssvarende, kan det hæmme brugen af nye metoder, værktøjer og byggematerialer, som ellers kunne reducere tidsforbruget/forbedre kvaliteten og dermed øge produktiviteten.

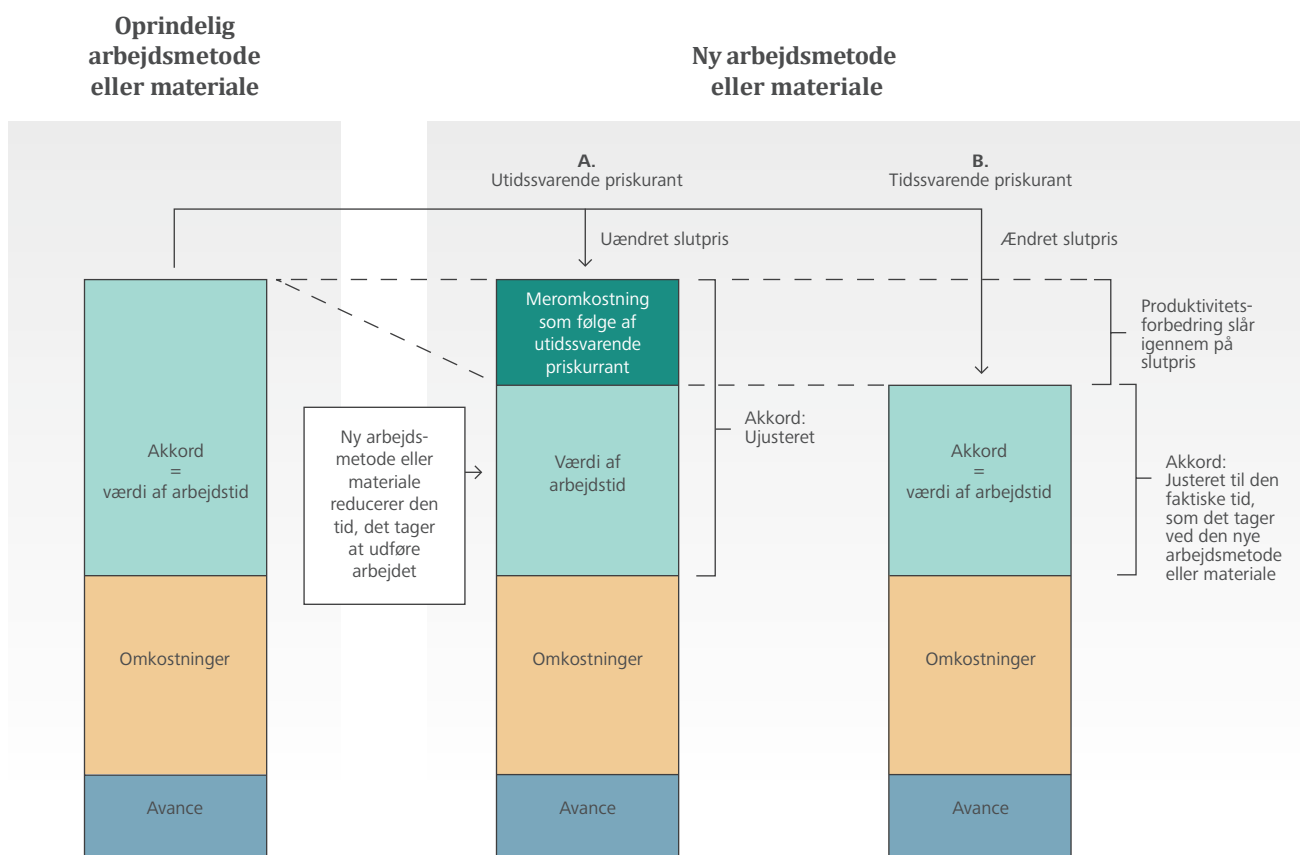
For eksempel har en entreprenør begrænset incitament til at anvende nye effektivitetsfremmende tiltag, som gør det hurtigere at løse en opgave, hvis entreprenøren ikke får en del af gevinsten ved at indføre disse tiltag. Det kan eksempelvis være nye og mere effektive metoder, værktøjer og

materialer. Og hvis en entreprenør alligevel vælger den nye løsning, vil priskuranten medføre, at forbrugeren ikke får gavn af, at opgaven kan løses mere effektivt, jf. figur 1.

Det skyldes, at priskuranten fastsætter lønnen uden hensyn til, om en ny arbejdsmetode kan medføre mindre behov for arbejdstid fra den udførende håndværker. Det kan medføre, at den endelige pris for forbrugeren ikke sættes ned til trods for smartere, hurtigere og forbedrede løsninger.

Byggematerialeproducenter vil samtidig have vanskeligt ved at indføre nye effektive metoder, værktøjer og materialer, hvis entreprenørvirksomheder som konsekvens af priskurantsystemet har begrænset incitament til at tage disse nye tiltag i anvendelse. Producenter af byggematerialer er således ligesom entreprenørvirksomheder, afhængige af, at priskuranter opdateres og holdes tidssvarende.

Figur 1: Nye arbejdsmetoder eller materialer slår ikke igennem på slutprisen, hvis priskuranten er besværlig at justere og holde tidssvarende.

Kilde: Baseret på "Priskuranter i bygge- og anlægssektoren", Incentive (2015).

Boks 5: Det kan være besværligt og tage tid at introducere nye metoder, værktøjer og materialer

I starten af 2016 var Tekniq (arbejdsgiver) og Blik- og Rørarbejderforbundet (arbejdstager) i voldgiftsretten om rørprislisten (en priskurant).

Centralt for sagen var en nyudviklet og tidseffektiv fitting med forhåndsmonteret støttebøsning til letvægtsrør, som ifølge producenten bag den nye fitting medfører, at det for installatøren (håndværkeren) er 30 pct. hurtigere at samle rør, når de nye fittings anvendes.

Arbejdstagere på vvs-området mente, at priskurantens (rørprislisten) afsnit om fittings også var gældende for den nyudviklede fitting. Arbejdsgivere mente modsat, at produktets nye samle metode var så væsentlig konstruktionsmæssigt anderledes, at rørprislisten ikke dækkede den nyudviklede fitting, og virksomhederne burde have mulighed for også at høste effektivitetsgevinsterne ved det nye og mere effektive produkt.

De to parter kunne ikke blive enige og tog spørgsmålet videre til Voldgiftsretten, der besluttede, at den nyudviklede fitting er mere effektiv end eksisterende fittings på en sådan måde, at den nye fitting ikke er omfattet af rørprislisten.

Løsningen blev, at der i dag frit kan aftales akkord for det nye og mere effektive produkt.

Kilde: Faglig voldgiftssag 2016.0008, Blik- og Rørarbejderforbundet mod TEKNIQ for Ribe VVS Service A/S.

Såfremt nye og mere effektive arbejdsmetoder m.v. vanskeligere finder vej til de udførende virksomheder i den danske bygge- og anlægsbranche, vil det betyde, at produktivitetsforbedringer fra ny teknologi ikke slår hurtigt og fuldt igennem i form af lavere byggeomkostninger og lavere slutpris til gavn for forbrugerne.

Flere fag har øget fokus på opdatering af priskuranten

En løbende tilpasning af priskuranterne kan sikre, at priskuranten i højere grad afspejler det faktiske tidsforbrug således, at akkordlønnen efter priskuranten i højere grad svarer til den faktiske værdi af akkordarbejdet.

På el-området har der derfor siden 2016 været en aftale mellem arbejdsmarkedets parter om, at der sker en løbende opdatering af priskuranten for elektrikere, jf. boks 7.

Boks 6: Det kan være besværligt for nye og effektive metoder at vinde frem i dansk byggeri

En analyse af Damvad og Quartz&Co (2013) beskriver, at entreprenørvirksomheden NCC i Sverige tidligere har vist, at en på daværende tidspunkt ny limemetode til opsætning af gipsplader gjorde det 20 pct. hurtigere for den udførende håndværker at udføre arbejdet. Materialeomkostningerne til den nye limemetode var dog 5 pct. højere end den daværende traditionelle metode, hvor der hovedsageligt blev anvendt skruer til opsætning af gipspladerne.

Limemetoden vandt indpas hos entreprenørvirksomheder i Norge og Sverige. Entreprenørvirksomheder i Danmark havde dog begrænset incitament til at implementere den nye og mere effektive limemetode.

Det manglende incitament skyldtes, at akkord aflønningen efter priskuranten fastsætter en fast aflønning af den udførende håndværker efter per m² gipsplade, som den udførende håndværker opsætter - uanset tidsforbruget. I denne sammenhæng betyder priskuranten, at den udførende håndværker skal have samme aflønning uafhængig af arbejdsmetoden. Dermed ville den dengang nye limemetode medføre en nettoomkostning i stedet for en nettobesparelse for entreprenørvirksomheden.

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har fået oplyst af den faglige samarbejdsorganisation BAT-kartellet, at der siden 2017 har været en priskurant for limmontage af gipsplader. Efter Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens oplysninger er limemetoden dog igen blevet overhalet af andre forbedrede monteringsmetoder.

Kilde: "Konkurrencesituationen i dansk byggeri", Damvad og Quartz&Co (2013).

Ændringerne af priskurantsystemet på el-området viser, at arbejdsmarkedets parter på el-området er opmærksomme på nogle af de u hensigtsmæssige virkninger, der kan være ved priskuranter, og at der er muligheder for at konstruere priskurantsystemet på en smidigere måde. Eksemplet fra el-området viser dog også, at det kan være en vanskelig proces at ændre et priskurantsystem.

På vvs-området er parterne efter flere overenskomstforhandlinger uden enighed ligeledes i foråret 2019 blevet enige om et tidsbaseret akkordsystem, som skal supplere overenskomsten og priskuranten på området. Det nye akkordsystem er etableret som en forsøgsordning, der gælder frem til udgangen af den nuværende overenskomstperiode.⁴

⁴ Blik- og Rørforbundets hjemmeside, "Supplerende akkordsystem er i luften" (link: www.blikroer.dk/node/1553).

Boks 7: Tidsstudiekonsulenter skal holde el-branchens priskurant tidssvarende

Tekniq (i dag "Tekniq Arbejdsgiverne") og Dansk El-forbund har som led i tidligere overenskomstaftaler udviklet et nyt elektronisk priskurantsystem baseret på tidsstudier for at sikre, at priskuranten er fleksibel og i videst muligt omfang afspejler den faktiske værdi af arbejdet.

Forhandlingerne om det nye priskurantsystem, som kaldes "Elbranchens akkordsystem" (EBA), trådte i kraft i 2016 og erstattede den næsten 100 år gamle Landspriskurant. Udviklingen af et nyt priskurantsystem startede i 2000, og siden 2008 har der været foretaget tidsstudier for at registrere, hvor lang tid et givent arbejde tager at udføre.

Eksterne tidsstudiekonsulenter, der er betalt af arbejdsmarkedets parter, holder priskuranten tidssvarende ved at foretage opmåling og registrering af nye metoder, værktøjer og materialer. Målet er blandt andet, at ny teknologi hurtigt implementeres i priskuranten.

Kilde: "Priskuranter i bygge- og anlægssektoren", *Incentive* (2015), *Elektrikeroverenskomsten 2014*, og *Dansk El-Forbund beretning 2014-2018*.

Tidssvarende priskuranter kan mindske skadelige virkninger

I disse år sker der en hurtig teknologisk og digital udvikling i bygge- og anlægssektoren. Udviklingen betyder, at sektoren i stigende grad skal være smidig og omstillingsparat for at udnytte muligheder og gevinster fra nye, effektive arbejdsmetoder m.v. Både i el- og vvs-branchen har arbejdsmarkedets parter taget skridt i retning af et mere tidssvarende og fleksibelt priskurantsystem, der i højere grad tillader, at nye metoder, værktøjer og materialer finder vej ind i priskuranterne. Det kan mindske de negative effekter af priskuranter.

Samlet tyder det imidlertid på, at aftaler om en fast akkordløn for at udføre en bestemt opgavetype, som gælder for et helt fag (en priskurant), kan hæmme konkurrencen mellem virksomhederne samt innovation og produktivitet. Det kan være til skade for forbrugerne, sammenlignet med en situation, hvor parterne alene forhandler og bestemmer akkorden lokalt på den enkelte arbejdsplads og for den enkelte opgave.